

Міністерство освіти і науки України
 Національний технічний університет
 «Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики
 Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра

студента Леонова Дмитра Андрійовича

академічної групи ФЛ-15-2

напряму 6.020303 «Філологія»

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____

на тему “Особливості передавання безеквівалентної лексики в україномовних перекладах творів А. Конан Дойля”

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Нестерова О.Ю			
розділів:				
Рецензент	Черкащенко О.М.			
Нормоконтролер	Орел М.В.			

Дніпро
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
перекладу

Введенська Т.Ю.

« ____ » _____ 2019 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню бакалавра

студенту **Леонова Дмитра Андрійовича**академічної групи **ФЛ-15-2**напряму **6.020303 «Філологія»**

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____

на тему **“Особливості передавання безеквівалентної лексики в українських перекладах творів А. Конан Дойля”**

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 17.04.2019 № 626-л

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>На основі матеріалів виробничих практик, інших наукових джерел розробити гіпотезу дослідження, визначити його мету та завдання, проаналізувати існуючі підходи до вивчення проблеми безеквівалентної лексики у творах британських авторів.</i>	25.12.18
Розділ 2	<i>Виконати відповідно до розробленого інструментарію аналіз перекладу безеквівалентної лексики у творах британських авторів на прикладі серії детективних повістей Артура Конан – Дойля “Записки про Шерлока Холмса”.</i>	01.05.19

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

О.Ю.Нестерова
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 15 жовтня 2018

Дата подання до екзаменаційної комісії 10 червня 2019

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Леонов Д.А.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ БРИТАНСЬКИХ АВТОРІВ	7
1.1 Безеквівалентна лексика. Її види і все, що з нею пов'язано.....	7
1.2 Переклад безеквівалентної лексики.....	16
1.3 Безеквівалентна лексика у творах британських авторів.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАВАННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ А. КОНАН-ДОЙЛЯ	29
2.1 Аналіз лексичної складової побутових, географічних, суспільно-політичних реалій та реалій культури, освіти та релігії.....	29
2.2 Поняття та граматичні і лексичні види реалій, як основної одиниці безеквівалентної лексики у творах А.К. Дойля.....	38
2.3 Реалії як засіб вираження етнічної та культурної приналежності головного героя у повістях А. К. Дойля.....	41
Висновки до розділу 2.....	44
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Різниця між мовами, зумовлена різними культурами, найпомітніша в лексиці та фразеології, оскільки номінативні засоби мови найбільш тісно пов'язані з позамовною дійсністю. У будь якій мові та діалекті є слова, які не мають однослівного перекладу в інших мовах. Це так звана безеквівалентна лексика, здебільшого-позначення специфічних явищ місцевої культури.

Безеквівалентна лексика - це слова або словосполучення, які позначають предмети, явища, процеси, але на даному етапі розвитку мови не мають еквівалентів перекладу.

Багато мовознавців займалися дослідженням безеквівалентної лексики. Серед них В.Н. Комісаров, Я.І. Рецкер, Л.С. Бархударов, А.Д. Швейцер, Ю. Найда, М.В. Бондар, А.В. Волошина.

У сучасній мовознавчій науці термін “безеквівалентна лексика” порівняно новий, і в його витлумаченні немає одностайності, а інколи й конкретності, що не сприяє визначенню безеквівалентної лексики як категорії лінгвістики. Мовознавці намагаються відмежувати цей термін від інших, або, порівнюючи з іншими “національно маркованими” поняттями, дати визначення його (М.П. Кочерган, Л.М. Дяченко, Н.Ф. Зайченко, О.В. Коваль-Костинська, О.Л. Паламарчук, Т.А. Космеда, А.В. Волошина, Л.І. Машуровська, О.І. Кремльова та ін.).

Безеквівалентна лексика наявна в кожній мові. М.П. Кочерган вважає, що безеквівалентна лексика, як правило, становить не більше 6-7% загальної кількості активно вживаних слів. А.В. Волошина вважає, що “кожен етнос у процесі своєї життєдіяльності “олюднює” навколишнє середовище та вносить у нього 252 специфічні риси. З плином часу виникають етнічно значущі предмети-реалії. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями”.

В сучасному світі, коли технології розвиваються непомірно швидко, мова

та культура мають встигати за цим розвитком. Тому вирішення проблем безеквівалентної лексики, на даний момент розвитку суспільства, є не менш важливим завданням, аніж боротьба із глобальним потеплінням.

Національно-культурний компонент безеквівалентної лексики, будучи семантично гетерогенним макрокомпонентом, знаходить своє вираження в семантичній структурі слова за допомогою облігаторних сем "локальність", "етнічна приналежність" і факультативних сем "історична віднесення", "суспільно-політична діяльність", "соціокультурні відомості", "конфесійна приналежність". Тенденція до стирання національно-культурної складової семантики безеквівалентної лексичної одиниці, переважно, спостерігається при генералізації значення та метафоричному переносі.

Тож говорячи про безеквівалентну лексику, ми не маємо на увазі, що її ніяк не можна перекласти. Питання полягає лише в тому, як передати цю лексику іншою мовою.

Робота присвячена дослідженню способів перекладу безеквівалентної лексики у творах британських авторів та складнощів при перекладі.

Актуальність дослідження пов'язана зі значущістю проблеми співвідношення мови та культури з одного боку, та невгамовною цікавістю теоретиків перекладу до проблеми передачі безеквівалентної лексики на інші мови, та численними помилками, які допускають при її передачі.

Об'єктом дослідження є безеквівалентна лексика.

Предметом - специфіка передавання безеквівалентної лексики українською мовою.

Мета дослідження - описати особливості передавання безеквівалентної лексики в українських перекладах творів А. Конан-Дойла.

Досягнення визначеної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

1) проаналізувати наукові точки зору як проблему перекладу безеквівалентної лексики,

2) визначити основні типи безеквівалентної лексики у творах А.

Конан-Дойла,

3) описати основні шляхи передавання безеквівалентної лексики в українських перекладах А. Конан-Дойла.

В роботі застосовано методи аналізу, порівняння, описовий метод, метод компонентного аналізу.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що вперше було досліджено лінгвокультурні аспекти перекладу безеквівалентної лексики на українську мову на прикладі повістей А. Конан-Дойля, визначено та проаналізовано методи їх перекладу.

Практичне значення дипломної роботи полягає тому, що її результати можуть бути використані у навчальному процесі вищих навчальних закладів при вивченні наступних дисциплін: лінгвокультурологія та міжкультурні комунікації.

Матеріали дослідження: одиниці безеквівалентної лексики у творах Артура Конан-Дойля “Записки про Шерлока Холмса”

Основні матеріали дипломної роботи викладені у публікації «Засоби перекладу безеквівалентної лексики у творах англomовних авторів» у матеріалах X Всеукраїнської науково-технічної конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених "Наукова весна".

Структура роботи. Робота складається зі вступу, розділу 1 «Теоретичні аспекти перекладу безеквівалентної лексики у творах британських авторів» та трьох його підрозділів, висновків до розділу 1, розділу 2 «Особливості передавання безеквівалентної лексики в україномовних перекладах творів А. Конан-Дойля» та двох його підрозділів, висновків до розділу 2, загальних висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ БРИТАНСЬКИХ АВТОРІВ

1.1 Безеквівалентна лексика

Потреба у перекладачах виникла тоді, коли було необхідно спілкуватися з представниками інших національностей, а відповідно й інших мов. Саме тоді виникла потреба у людях, які знають дві або більше мови. У зв'язку з старовиною міжплемінних, міжнаціональних, міжкультурних і міждержавних контактів і відмінностями між мовами різних народів потреба в перекладах існує дуже давно, проте функції перекладачів в історії могли виконуватися людьми і до появи офіційної перекладацької освіти. Для цього від них було потрібно одночасне володіння тією чи іншою мірою як мовою-джерелом, так і мовою перекладу, що не є рідкістю на територіях активних міжмовних контактів. Перші згадки про перекладачів в давній Русі зустрічаються в багатьох джерелах, де вони іменуються товмачами.

У сучасну епоху в зв'язку з глибокою спеціалізацією багатьох галузей людської діяльності спеціалізовані переклади можуть виконуватися людьми, які отримали спочатку підготовку в рамках технічної, медичної або нефілологічної гуманітарної сфери зі знанням своєї термінообласті і іншої мови, а вже потім перекладацьку або більш широку лінгвістичну освіту.

Проте наскільки б добре перекладач не знав свою галузь перекладу, у наш час, як і тисячі років тому існують певні проблеми, при перекладі на ту чи іншу мову. Однією з таких проблем є безеквівалентна лексика.

Еквівалентність

Проблема еквівалентності є одним з найбільш важливих питань в галузі перекладу. Це питання пошуку відповідних аналогів на цільовій мові для

вираження думки, закладеної у тексті на вихідній мові. Перекладач повинен знати про всі типи еквівалентності. Найвідоміший вид-лексична еквівалентність, завдання якої зміна лексичної одиниці з вихідної мови на лексичну одиницю цільової мови.

Проте, є й інші типи еквівалентності, такі як граматична еквівалентність, прагматична еквівалентність і еквівалентність на текстовому рівні, які необхідні для зв'язності тексту і його логічної структури.

Перший і найбільш конкретний тип еквівалентності, згаданий в цьому підрозділі, є лексична еквівалентність.

За словами Мони Бейкер, лексична еквівалентність стосується проблем, що виникають через відсутність еквівалентності на рівні слів. Цей тип еквівалентності заснований на розумінні лексичного значення слова або лексичної одиниці і дозволяє перекладачеві знайти кращі аналоги в цільовій мові.

Порівнюючи лексичні одиниці різних мов, ми можемо знайти багато семантичних відмінностей щодо їх денотативного і прагматичного значення. Денотативні невідповідності можуть бути викликані різними підходами до визначення певних виразів, різним трактуванням абстрактності і різними точками зору при описі реальності. Тим не менш, найбільші відмінності можуть бути знайдені в області конотативного значення. Важливо розрізняти літературну і нелітературну мови, загальний словниковий запас і терміни і враховувати особливості стилю тексту. В області лексичної еквівалентності можна виділити три типи аналогів, як згадано в книзі Д. Кніттлової:

- абсолютна еквівалентність,
- часткова еквівалентність,
- безеквівалентність.

Всі типи еквівалентності трапляються в процесі перекладу. Деякі з них частіше і інші не так часто зустрічаються, однак для перекладача абсолютно точно необхідно знати про них і знати, як використовувати їх в перекладі, щоб

уникнути невірною тлумачення.

Еквівалентність на текстовому рівні пов'язана з організацією тексту, його інформаційною структурою, узгодженістю і згуртованістю. Перекладач повинен розрізняти нову інформацію (рема) і вже відома інформація (тема). Його завдання також полягає в тому, щоб підкреслити зміст тексту оригіналу в перекладеному тексті. При перекладі на українську мову тема зазвичай

розташована на початку речення, а рема в кінці. В англійському реченні це не завжди так. Іноді англійське речення має ту ж структуру, що і в українській мові, але іноді порядок слів може змінюватися.

Граматична еквівалентність є більш конкретною проблемою, ніж еквівалентність на текстовому рівні. Д. Кнітлова вважає, що варто поглянути на граматичну еквівалентність з двох точок зору:

- Морфологічна точка зору
- Синтаксична точка зору

Іншим аспектом, тісно пов'язаним з текстовою еквівалентністю, є прагматична еквівалентність. За словами Мони Бейкер, «Прагматика - це вивчення використовуваної мови. Це дослідження сенсу не в тому вигляді, в якому він створюється за допомогою лінгвістичної системи, а в тому, як передається цей сенс учасниками в комунікативній ситуації».

Це означає, що прагматична еквівалентність більше стосується ставлення читача, ніж теоретичних питань і що прагматична еквівалентність підкреслює цінність тексту, включаючи його культурні та емоційні конотації.

Тепер, коли ми вже з'ясували, що таке еквівалентність, які види еквівалентності бувають та як себе поводитися при роботі з еквівалентною лексикою, хотілося б перейти до безеквівалентної лексики. Далі ми будемо більш поглиблено вивчати проблеми і завдання, з якими буде стикатися перекладач у процесі перекладу безеквівалентної лексики у різних мовах.

В.Г. Костомаров та Є.М. Верещагін висловлюють свою думку з приводу безеквівалентної лексики так: «Як безеквівалентні слова, так і фоніві – не

абсолютна категорія, а відносна. Говорити про те, чи можна певне слово назвати безеквівалентним, припустимо лише стосовно якоїсь мови. При цьому

нерідко трапляється, що слово, яке є безеквівалентним порівняно з лексикою мови Б, виявляється повністю еквівалентним у застосуванні до мови В. Це ж справедливо, якщо мати на увазі фонові слова”[5, 45]. Вони також говорять про те, що фонові та безеквівалентні лексика мають певні спільні риси, тому ще ці класи “відрізняються від відповідних іншомовних слів, тому що відображають специфіку національної культури”[5, 45]. Вони не відокремлюють поняття безеквівалентна та фонові лексика і часто вживають ці терміни один замість одного.

Р.П. Зорівчак визначає безеквівалентну лексику, порівнюючи з реаліями, що є, на її думку, “моно- і полісемантичними одиницями, основне лексичне значення яких уміщує традиційно закріплений комплекс етнокультурної інформації, чужої для об’єктивної дійсності мови-сприймача”[17, 58]. Тобто вона розуміє поняття “безеквівалентна лексика” як значно ширше, а ніж поняття “реалія”. Звісно всі реалії входять в поле безеквівалентної лексики певної мови. Але до цієї лексики належить також частина прислів’їв і приказок, окремі лексеми надзвичайно місткого семантичного наповнення, що пов’язані з відмінностями в сегментації довколишнього світу окремими мовними колективами, та інші випадки лексико-семантичної безеквівалентності.

Л.М. Дяченко також звертає увагу на спільність згаданих понять:

“Слова з такою наповненістю семантики національно-культурним змістом лінгвісти називають по-різному: безеквівалентними, реаліями, етнографізмами тощо. Ці слова є не що інше, як джерело знань про певний етнос: менталітет, звичаї, традиції, побут, надбання духовної культури народу. З одного боку, вони служать для позначення не наявних в інших національних культурах предметів чи понять, із ними пов’язаних, з іншого – називають денотати, які були або є типовими, характерними, такими, що становлять

невід’ємний атрибут духовної або матеріальної культури того чи іншого народу”[16, 9]. Дяченко наголошує на тому, що до безеквівалентної лексики відносяться такі слова, основне значення яких уміщує традиційно закріплений набір етнокультурної інформації, пов’язаної з історією, економікою, побутом, культурою країни. До фонових віднесені слова, лексичні фони яких містять своєрідні національно-культурні компоненти, що надають референту особливої предметно-кваліфікативної чи функціональної характеристики. Обидві групи національно маркованих слів позначають культурні, побутові, соціально-політичні реалії та поняття, не властиві етнокультурі та менталітету інших народів[27, 15].

М.П. Кочерган вважає терміни “безеквівалентність” та “лакуна” спільними. Зокрема, про це він зазначає так: “У науковій літературі терміни безеквівалентна лексика і лакуни часто вживаються як синонімічні і трактуються як слова, що відсутні в певній мові”[26, 42].

С.Флорин та С.Влахов зокрема так висловлюються з приводу того, що собою представляє термін безеквівалентна лексика: “трапляється в багатьох авторів, які трактують його по-різному: як синонім “реалії”, дещо ширше – як слова, відсутні в іншій культурі та в іншій мові, дещо вужче – як слова, характерні для нашої дійсності, і, нарешті, просто як неперекладні на іншу мову слова”[7, 41]. Отже вони усе-таки розмежовують термін “безеквівалентна лексика” від “реалії”, але вважають, що реалії входять в межі безеквівалентної лексики, як самостійна група слів. У цьому їх думка певною мірою збігається з думкою Р.П. Зорівчак.

У свою чергу Т.А. Космеда вважає, що потрібно з’ясувати співвідношення понять безеквівалентна лексика, етнографізм та екзотизм. Етнографізм, здебільшого, не належить до запозиченої лексики. Цей термін вживається для позначення явищ культури, традицій народу, предметів побуту та ін. лише щодо тієї мови, у якій вони є первинними[25, 61].

Специфіка безеквівалентної лексики полягає в її:

- 1) семантиці. У структурі лексичного значення безеквівалентних одиниць завжди є сема “національне” (етнічне, фольклорне, символічне),
- 2) конотації. Семантика безеквівалентної лексеми поширюється на контекст (сміслове оточення) цієї одиниці в тканині тексту та весь смисл-зміст твору. Безеквівалентна лексика сприяє створенню етнічної картини світу,
- 3) функціонуванні. В ієрархії змісту тексту безеквівалентна лексика виконує функцію домінанти,
- 4) іншомовних лексичних відповідниках. Поява безеквівалентної лексики у тексті нашоухує читача на розуміння етнокультурної належності твору. Наявність іншомовної безеквівалентної лексики у тексті створює специфічні умови для сприйняття. Текст починає функціонувати, як феномен на межі двох культур.

Під час перекладу, час від часу, виникає проблема пов’язана з безеквівалентною лексикою. В таких випадках перекладач не може використовувати різні прилади, щоб досягти повної або часткової еквівалентності. За словами Мони Бейкер, існує багато видів безеквівалентної лексики через вплив певних факторів. Це можуть бути лінгвістичні фактори, такі як словосполучення та ідіоми, або екстралінгвістичні, пов’язані з проблемами погоджування слів та ідей. Тому Бейкер відрізняє безеквівалентну лексику на рівні слова, та вище рівня слова. Вона також пропонує декілька стратегій, які можуть допомогти перекладачам у вирішенні проблемі перекладу безеквівалентної лексики. [40]

Безеквівалентна лексика на рівні слів. Спочатку важливо розрізнити безеквівалентну лексику на рівні слів та вище рівня слів. Тож Мона Бейкер вважає, що перекладач стикається з безеквівалентною лексикою вище рівня слова, переважно коли у перекладі присутні стійкі словосполучення, ідіоми та стійкі вирази. При цьому безеквівалентна лексика на рівні слова означає, що перекладач не може знайти відповідний еквівалент на цільовій мові для слова, яке присутнє в тексті на мові оригіналу. Існує дуже багато різних типів

безеквівалентної лексики, які потребують використання різних методів при перекладі. Нижче перераховані найбільш поширені випадки безеквівалентної лексики на рівні слів, які були повідомлені в книзі М. Бейкер:

- Культурно-специфічні концепції
- Вихідна мовна концепція не лексізована на цільовій мові
- Вихідне слово мови є семантично складним
- Вихідна та цільова мови є різними за значенням
- В цільовій мові відсутнє слово гіперонім
- В цільовій мові відсутній конкретний термін(гіпонім)
- Мови різні у фізичному або міжособистісному плані
- Мови відрізняються у вираженні значень
- Мови різні за формою
- Мови відрізняються за частотою та ціллю використання певної форми
- Використання запозичених слів у тексті на мові оригіналу

Основні стратегії при перекладі. Коли перекладач стикається з проблемою перекладу безеквівалентної лексики, він має вирішити як зробити так, щоб зберігти значення та функцію перекладеного виразу. Для досягнення цієї мети існують певні перекладацькі стратегії, які можна застосувати при перекладі. Однак не кожна перекладацька стратегія є прийнятною для вирішення проблем, які виникають при перекладі безеквівалентної лексики. Кнітлова наводить приклади таких перекладацьких стратегій, які можна застосувати під час роботи з безеквівалентною лексикою:

- Прийняття значення іноземного виразу
- Адаптація іноземного виразу на українській мові
- Підставлення за аналогією
- Узагальнення
- Калька

- Опущення

Стратегії, які використовуються професійними перекладачами. Перекладач повинен використовувати свій власний досвід і уяву, коли він / вона перекладає текст. Проте, в процесі перекладу зазвичай корисно слідувати деяким з тих стратегій перекладу, які вже використовувалися і отже, перевірені іншими, більш досвідченими перекладачами. У наступних підрозділах ми більш детально розглянемо стратегії, які використовують професіональні перекладачі.

Переклад за допомогою більш узагальненого слова. За словами Мони Бейкер, цей тип є однією з найбільш поширених перекладацьких стратегій і може використовуватися для вирішення завдань з більшістю типів безеквівалентної лексики в більшості мов, особливо в полі пропозиційного значення. Використовується більш загальне слово (слово гіперонім) в перекладі, яке має більш конкретне значення, ніж слово, яке використовується в оригінальному тексті. Функція гіперонімів полягає в тому, щоб подолати нестачу значень у мові перекладу.

Переклад більш нейтрально-забарвленим словом. Другий тип перекладацької стратегії, який зазвичай використовується більш досвідченими перекладачами - це переклад більш нейтрально-забарвленим словом. Цей тип стратегії полягає в тому, щоб використовувати для перекладу більш нейтрально - забарвлене слово на мові перекладу. Ця стратегія зазвичай використовується за для уникнення плутанини та збентеження, яке могло б відбутися через використання більш емоційно-забарвленого слова у мові оригіналу.

Переклад за допомогою культурної заміни. Сенс цієї стратегії полягає в тому, що культурно-специфічний вираз мовою оригіналу замінено виразом на мові перекладу. Такий вираз швидше за все, буде прийнято цільовим читачем, незважаючи на те, що цей вираз не має такого ж пропозиційного значення як у мові оригіналу. Мона Бейкер вбачає найбільшу перевагу цієї стратегії в можливості дати читачеві концепцію, з якої він / вона може легко ідентифікувати себе.

Переклад з використанням запозиченого слова. Це ще одна стратегія, пов'язана з культурно-специфічним контекстом. Запозичене слово супроводжується поясненням на мові оперекладу. Після того, як запозичене слово було пояснене, його можна використовувати самостійно, без подальших пояснень, оскільки читач вже розуміє значення слова. Пояснення запозиченого слова зазвичай ґрунтується на використанні більш загального (гіпероніма) слова.

Переклад за допомогою перефразування. Іншим типом стратегії, придатної для боротьби з безеквівалентною лексикою, є переклад за допомогою парефразування. За словами Мони Бейкер, цю стратегію можна розділити на дві частини в залежності від слова, використаного при перефразування:

- Переклад за допомогою перефразування з використанням пов'язаного слова.
- Переклад за допомогою перефразування з використанням незв'язаного слова.

Переклад за допомогою перефразування з використанням пов'язаного слова є стратегією, яка використовується, коли концепція вихідного тексту лексикалізується на цільову мову по-різному в його формі або коли частота, з якою конкретний вияв використовується в вихідній мові, вище, ніж зазвичай. З іншого боку, переклад за допомогою перефразування з використанням непов'язаного слова має тенденцію використовуватися, коли вираз мовою оригіналу взагалі не лексизовано. Замість пов'язаних слів може бути використано модифіковане слово, або перефразування може базуватися на розкритті значення оригінального виразу.

Переклад за допомогою перефразування, як свого роду перекладацька стратегія, трохи суперечливий. Звичайно, у нього є свої переваги і недоліки. Однак у порівнянні з іншими стратегіями його недоліки досить серйозні.

За словами Мони Бейкер, найбільша перевага цієї стратегії полягає в досягненні високого рівня точності у визначенні пропозиційного значення.

Тим не менш, є великий недолік, який полягає в тому, що перефразований елемент не має статусу лексичної одиниці. Це означає, що він не може передати виразний, викликаний або інший асоціативний сенс, тому що ці типи значення пов'язані тільки зі стійкими лексичними одиницями, які підтримуються їх історією повторення в конкретному контексті. Ще один недолік - цей перефразований елемент абсолютно непрактичний, тому що він заповнює лексичну одиницю додатковим поясненням, яке складається з декількох додаткових одиниць.

Переклад за допомогою опущення безеквівалентної лексеми. Остання стратегія, викладена в книзі Бейкер, - це переклад за допомогою опущення. Як видно з назви, ця стратегія базується на еліпсах (пропуски слова або лексичної одиниці).

За словами Бейкер, ця стратегія зовсім не шкідлива, тому переводити слово або вираз може бути іноді корисно, особливо якщо значення конкретного вираження не є життєво важливим для подальшого розвитку тексту. Вона пояснює, що немає необхідності заважати читачеві неадекватно довгим поясненням і краще просто опустити (викинути) переклад слова.

Вищезгадане твердження може бути корисним, однак важливо чітко розрізняти вирази які можуть бути опущені і які важливо зберегти в тексті.

1.2 Переклад безеквівалентної лексики

Основною метою перекладача є забезпечення спілкування між людьми, незалежно від того, проходить це спілкування в письмовій або усній формі. Перекладач повинен передати повідомлення одержувачу таким чином, щоб одержувач зміг зрозуміти це повідомлення. Важливо використовувати такі

засоби, які будуть передавати повідомлення так само, як воно було спочатку написано. Якщо цього не робити, значення повідомлення може бути змінено, і одержувач не зрозуміє мети повідомлення. Це може призвести до

непорозуміння, викликаного неправильним тлумаченням повідомлення.

Як говорить Д. Кніттлова, головна мета перекладача - подолати бар'єри між різними культурами. Для досягнення цієї мети перекладач зазвичай використовує теорію перекладу, який являє собою комплекс перекладацьких підходів і відгалужень і зв'язків між ними, включаючи контекст даного тексту або висловлювання.

Крім того, перекладач має бути знайомий з трьома основними факторами, вихідна мова, мова перекладу і прагматичний зміст. Тобто вихідна мова належить до мови, на якій текст був спочатку написаний, а мова перекладу є терміном, який використовується для мови, на яку текст переведено. Прагматичний зміст визначає більш широкий контекст мови оригінального тексту, включаючи його історичні, культурні та місцеві особливості і незвичайний стиль тексту.

Переклад - це контакт між двома різними мовами, а також між двома різними культурами. Вираз на одній мові не завжди має однакове значення і однакові культурні конотації на іншій мові. Це може принести багато проблем для перекладача, який повинен подолати ці бар'єри і передати повідомлення в

відповідний спосіб для одержувача.

Відповідно до книги Ж. Мунену, контакт між двома мовами відбувається, коли одні і ті ж люди використовують ці мови по черзі. З іншого боку, коли людина використовує обидві мови, ми можемо говорити про двомовність. В цьому випадку можуть виникнути деякі розбіжності зі стандартами, типовими для цих двох мов. Ці розбіжності зазвичай викликані тим фактом, що на мовця часто впливає більше одна мова, зазвичай рідна, ніж інша, і тоді мовець переносить структури, характерні для його рідної мови в іноземну мову, що не завжди є найкращим засобом перекладу. Це призводить до великої кількості помилок та непорозумінь при перекладі.

Щоб уникнути плутанини в перекладі, згадані вище, ефективно

використовувати деякі принципи перекладу, які вже були перевірені іншим перекладачем буде достатньо. Існують основні перекладацькі принципи, які можуть бути застосовані до більшості типових задач, які трапляються в процесі перекладу. Звичайно, принципи перекладу не були однаковими весь час. З самого початку багато підходів і стратегій, пов'язаних з переклад змінилися і перекладацькі принципи все ще розвиваються. Протягом багатьох років основною проблемою перекладу було питання еквівалентності. Найбільш важливим був переклад інформації з вихідної мови на цільову мову незалежно від граматичних відмінностей. На даний час основний принцип перекладу полягає в функціональному підході і функціональній еквівалентності. Не стільки важливо використовувати одні й ті ж лінгвістичні засоби, скільки важливо зробити так, щоб вони виконували свої функції. Тому лінгвістичні засоби повинні мати одне і теж денотативне (сфокусоване на фактичності), конотативне (сфокусоване на утриманні) і прагматичне (емпіричне) значення.

До сьогоденного часу переклади загалом розглядалися і оцінювалися як кінцевий продукт, але сьогодні більше уваги приділяється процесу перекладу, в результаті чого виходить кінцевий продукт. Теорія перекладу в даний час загалом зосереджена на культурному, історичному та місцевому контексті, ставлення автора до аудиторії, виді тексту і його функції. Тоді перекладач зосереджується на деталях, таких як граматична структура і лексичне значення окремих фраз.

У перекладі важливий не тільки результат у вигляді перекладеного тексту, а й процес, що складається з декількох етапів, що ведуть до результату. Ці кроки в основному засновані на підходах до перекладу, які також пов'язані з принципами перекладу і стратегіями. Більш того, результат цілком залежить від цих кроків. Якщо їх буде правильно виконано, результат також буде задовільним. Однак, якщо перекладач вважає за краще зосередитися на результаті замість того, щоб зосередитися на процесі, остаточний переклад може втратити своє первісне призначення. За словами І. Леві, можна

узагальнити процес перекладу на три кроки: розуміння, інтерпретація і переклад оригінального тексту на цільову мову.

Важливим кроком у досягненні якісного перекладу є розуміння вихідного тексту. Без ідеального розуміння тексту, перекладач зазвичай допускає багато помилок, заснованих на відмінностях у культурі і відмінності, пов'язаних з різним ставленням до певного виразу, в результаті чого переклад може втратити своє початкове призначення.

За словами Д. Кніттлової, недостатньо розуміти слова і структури в початковому тексті. Перекладач повинен розуміти мету тексту і його культурне походження. У разі перекладу технічних текстів інтерпретація набагато простіше через наявність термінів і набір виразів, які зазвичай мають відповідний еквівалент. Тим не менш, при перекладі більшості звичайних текстів, найбільш важливою є його комунікативна функція, особливо коли мова йде про художні перекладачі.

Цю ідею також доповнює Іржі Леві, який стверджує: «Хороший перекладач повинен бути хорошим читачем»[43].

Процес розуміння мети тексту можна розділити на кілька етапів. Перший крок - зрозуміти текст філологічно. Це не вимагає особливого таланту, це просто питання професійної підготовки та досвіду роботи з конкретною мовою. Другим кроком є розуміння емоційного колориту тексту і правильна інтерпретація цього самого колориту. І останній, найскладніший крок - зрозуміти мету автора. Це стосується, наприклад, персонажів, їхніх стосунків та місцезнаходження історії. В цьому процесі необхідно задіяти уяву перекладача.

Другим етапом процесу перекладу є інтерпретація вихідного тексту, що є не менш важливим кроком, ніж перший, згаданий вище.

Відповідно до книги, написаної Іржі Леві, недостатньо передати оригінальний текст на мову перекладу граматично. Перекладач повинен розуміти вихідний текст, щоб він міг перекласти його на мову перекладу з урахуванням мети тексту. Часто буває, що мова перекладу має інші

прагматичні і стилістичні прийоми, ніж оригінал. У зв'язку з цим перекладач повинен вказати на конкретний вираз і обрати правильний еквівалент.

Останнім етапом процесу перекладу, який був викладений в книзі І. Леві, є переклад тексту на мову перекладу.

Як вже було сказано, необхідно перекласти оригінальний текст на мову перекладу з урахуванням його мети. Що зазвичай викликає труднощі, так це різниця між двома конкретними мовами. Найбільша проблема полягає в тому, що мовні прийоми двох мов не є семантично еквівалентними. Потім перекладач повинен знайти відповідний вираз на цільовій мові. Для цього йому / їй необхідно використовувати не тільки стилістичні прийоми, але і свою уяву і досвід.

З вищесказаного ясно, що робота перекладача дуже складна і вимагає від нього максимум концентрації, вмінь та знань. Може виникнути багато труднощів і недоліків у процесі перекладу. Однак перекладач повинен знати, як з ними поводитися. Щоб вирішити ці завдання перекладач може застосовувати традиційні методи, які використовуються при перекладі. Ось деякі з них, які наводить Д. Кнітлова:

- Еквівалентність - повністю відповідні аналоги.
- Калькування - дослівний переклад.
- Заміна - мовну одиницю, замінена іншою, граматично відмінною одиницею.
- Транспозиція - граматична зміна, викликана відмінностями між двома системами мови.
- Модуляція - зміна аспекту (точки зору).
- Адаптація - заміна іншою більш адекватної ситуацією (прислів'я, приказки, ідіоми і т. д.).
- Експліцитність - додавання пояснення

Цей перелік методів, які використовуються в перекладі, є лише коротким оглядом. Є ще багато методів і стратегій, які можна застосовувати

при перекладі.

1.3 Безеквівалентна лексика у творах британських авторів

У цьому розділі ми з'ясуємо як перекладачі передають зміст тих чи інших виразів, які не мають еквіваленту в українській мові, які засоби автор перекладу використовує.

Кількість безеквівалентної лексики у тексті залежить від стилю автора, власне змісту твору, часу коли він був написаний та багато інших факторів.

Під час перекладу найчастіше видозмінюється не тільки безеквівалентна лексика, а й речення, що її оточує. Це зумовлено кількома факторами: особливостями синтаксичної будови речення у мові перекладу, нормами сполучуваності слів у цільовій мові і контекстом, який є одним із найважливіших засобів перекладу, тому що він частіше за все уточнює значення тієї чи іншої реалії. В одному випадку перекладач має додавати деякі слова, щоб було легше зрозуміти зміст тексту, в іншому-перекладач може опустити одне чи декілька слів для розуміння значення реалії.

Прийоми перестановки характеризуються зміною порядку лінгвістичних елементів у реченні. Сутність трансформацій перестановки (її ще називають пермутацією) полягає в тому, що при перекладі лексичні елементи міняються місцями, тобто, змінюють позицію на протилежну. Як правило, це має місце у випадку перекладу словосполучень або фраз.

Відомо, що англійській мові властивий прямий порядок слів, в українській мові порядок слів у реченні відносно вільний, що є причиною перестановок. Перекладачу слід зважати на лексико-граматичні трансформації, тобто на структурні та лексико-семантичні розходження між англійською та українською мовами, які вимагають під час перекладу перебудови синтаксичної структури речення або лексичних змін. Оскільки лексика тісно пов'язана з

граматикою, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються лексичні та граматичні зміни.

Прийом упущення характеризується упущенням деяких елементів. Але потрібно пам'ятати, що перекладач ні в якому разі не повинен відкидати смислові елементи, якщо тільки вони не є зайвими або не повторюються декілька разів певним чином. При перекладі найчастіше підлягають вилученню слова, які є семантично зайвими, а їхнє використання у перекладі становить собою порушення мовних норм. Інколи вилучення при перекладі викликані відмінностями у структурі англійського та українського речень. Часто вилучаються присвійні займенники, які в українській мові є зайвими. Одним із найбільш яскравих прикладів зайвості є властиве англійській мові використання парних синонімів – паралельно вживаних слів, однакових або близьких за значенням. На відміну від англійської мови українській мові це не властиво, тому у таких випадках при перекладі необхідно вдаватися до вилучень. Одна з причин використання цього прийому – це тенденція англійської мови до використання в описах числівників. У тих випадках, коли використання таких конструкцій не вмотивовано, необхідно використовувати вилучення. Використання прийому вилучення вимагає досить високої дисципліни, оскільки необхідно пам'ятати, що це не «шпаринка» для пропуску складних місць у перекладі.

Прийом заміни: суть полягає в заміні однієї граматичної одиниці в цільовій мові іншою, з інакшим граматичним значенням. При роботі з текстом перекладачеві не раз доводиться зустрічатися з випадками, коли для того щоб правильно передати той чи інший образ або фразу в перекладі, їх потрібно повністю змінити. Використовувати контекстуальну заміну при перекладі доводиться у тих випадках, коли умови контексту не дозволяють використовувати словникові відповідники. Це відбувається тому, що або в мові перекладу немає необхідного словникового відповідника, або з певних причин у перекладі не можна використовувати значення, наявне в оригіналі. І тому

інколи необхідно перебудувати весь контекст.

Інколи особливості сполучуваності слів в українській мові не дозволяють подавати дослівний переклад. Не завжди можна передати англійський іменник українським іменником, а прикметник – прикметником, тобто необхідно замінити частини мови. Інколи відповідний іменник в українській мові є, але його не можна використати у зв'язку з різним обсягом значень англійського і українського слова в даному контексті, і доводиться вдаватися до заміни частин мови.

З явищем багатозначності англійських слів перекладачеві доводиться зустрічатися на кожному кроці. Але поряд зі словами, які мають декілька окремих, часткових значень, є й такі, які мають одне недиференційоване значення, яке при перекладі розпадається на ряд часткових.

Особливо поширені дані слова в області абстрактних понять. Такі слова, як *mind*, *spirit*, *attitude* і цілий ряд їм подібних не мають в українській мові таких же загальних недиференційованих відповідників, і перекладачеві доводиться вибирати одне із часткових значень там, де автор англійського тексту, не задумуючись, користується одним і тим же поняттям.

Щоб побачити, яка велика кількість близьких значень пересікаються в англійських абстрактних словах-поняттях і наскільки складним і відповідальним є завдання перекладача при їхній диференціації, достатньо проаналізувати основні значення слова-поняття *feeling*:

feeling n 1) відчуття, почуття, чуття, усвідомлення, 2) чутливість, 3) емоція, почуття, 4) звич. рl чуття, переживання, 5) співчуття, симпатія, доброта, 6) хвилювання, збудження, 7) думка, враження, сприйняття, розуміння (мистецтва тощо), 8) емоційна атмосфера, настрій, 9) передчуття.

Набагато рідше при перекладі з англійської мови на українську спостерігається зворотне явище: заміна конкретного, видового поняття більш абстрактним, родовим. Деколи цього вимагає логіка побудови думки. Іноді причиною більш загального значення може бути стилістична потреба, а

конкретна назва може бути нейтрально виражена родовим поняттям. Слід зауважити, що оскільки застосування генералізації може призводити до певної втрати точності інформації, тому використовувати її слід обережно, у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника, що перекладається, може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу.

Різновид контекстуальних замінів, такий як логічний розвиток понять при перекладі, полягає в тому, що при відсутності або непридатності українського слова-поняття використовується інше, тісно зв'язане з ним поняття, що логічне витікає з нього. *Time's up, Joe.* – говорить лондонський службовець товаришеві в барі під час обідньої перерви, і перекладач абсолютно правильно уникає прямого відповідника Наш час закінчився або Перерва закінчилася, оскільки ці вирази, особливо перший, недостатньо розмовні. У цьому випадку найкраще перекласти *Час йти, Джо.* По-суті, ми тут маємо справу із заміною явища його причиною або наслідком.

Також одним з різновидів “заміни” є анатомічний переклад. Прийом антонімічного перекладу полягає у передачі поняття протилежним, часто із запереченням, тобто антонімом українського відповідника даного слова. Антонімічний переклад нерідко буває якщо не єдиним, то найбільш зручним прийомом передачі смислового та стилістичного значення багатьох виразів. Антонімічний переклад у більшості випадків є одним із можливих варіантів, інколи він є явно найкращим, а деколи і єдиним. Коли англійське слово або вираз, що передається прийомом антонімічного перекладу, вжите в оригіналі у заперечній формі, то переклад буде мати стверджувальну форму. Особливо важливо вміти застосувати прийом антонімічного перекладу у тих випадках, коли в українській мові немає точного словникового відповідника англійському слову і коли з міркувань стилістичного характеру небажано вдаватися до описового перекладу.

Предметно-тематичні класифікації безеквівалентної лексики налічують

безліч варіантів. Наприклад запропонована Л.М.Дяченко класифікація безеквівалентної та фонові лексики є синхронно-історичною і налічує 26 предметно-тематичних груп. Далі ми розглянемо декілька прикладів предметно-тематичної класифікації, які найчастіше зустрічаються у художніх творах.

Не завжди це тільки одне слово, є також вирази, що складаються з двох або більше слів тісно пов'язаних між собою, такі як імена та прізвища, назви місць і т. д. Приклади безеквівалентної лексики на рівні слова можна розділити на дві категорії:

- Неперекладні вирази
- Вирази без аналогів

Неперекладні вирази

В оригінальній англійській книзі є багато спеціальних виразів, які не мають відповідного аналогу в українській мові. Це означає, що неможливо перекласти ці вирази, застосовуючи типові перекладацькі методи і стратегії. Однак той факт, що текст мовою оригіналу містить неперекладні вирази, не обов'язково означає, що весь текст не може бути переведений. Тому перекладачі дуже часто знаходять вихід з цієї ситуації, методом винаходу абсолютно нових слів і виразів, яких раніше не було в українській мові, щоб замінити цей тип безеквівалентної лексики. Ці вирази придумані з відповідністю щодо оригінальних слів і контекст, культурного фону та історії.

Назви місць

Назви деяких місць, особливо вигаданих у художніх творах самим автором, не мають аналогів українською мовою. Тому для вирішення цієї проблеми перекладачі винаходять зовсім нові слова. У деяких випадках нове слово розробляють з значення кореня оригінального виразу. У інших випадках автор перекладу використовує транскрибування для перекладу безеквівалентної лексики. Наприклад, англійське слово “Ravenclaw”, яке зустрічається у романі Джоан К. Роулінг “Гаррі Поттер та Філософський камінь”, не має еквівалентів в

українській мові, тому перекладач використав транскрибування як перекладацький засіб і переклав це слово як “РЕЙВЕНКЛОВ”. Таким чином, перекладачі намагаються враховувати емоційне забарвлення конкретного виразу і придумувати слово, лексично незалежне від вихідного виразу, але все ж таке, що має схожий зміст і схожий рівень емоційного забарвлення.

Назви предметів

Часто у художніх творах, особливо у жанрі “Фентезі”, автор створює вигаданий світ, нові поняття і явища життя і дає їм унікальні назви. У книгах часто виникають різні невідомі нам види спорту, назви транспортних засобів, можливо невідомі нам інопланетні раси, а іноді навіть назви вигаданих мов та галактик у космічній системі. Тож перекладач має зрозуміти, як краще передати ту чи іншу назву, без втрати художньо-естетичного значення, при цьому переклад має бути зрозумілим широкій публіці. Найчастіше автори перекладу використовують транскрибування для перекладу таких слів, використовуючи в українській мові слова, яких досі не було. Однак коли перекладач не хоче чи з якихось причин не може використовувати метод транскрибування, він може вдаватися до описового перекладу, але в такому разі буде дуже складно зберегти унікальність слова або такий переклад просто не буде гармонічно вписуватися в контекст. Тому перекладачі художніх творів намагаються уникати описового перекладу і час - від - часу використовують метод складання основ чи коренів. Такий спосіб допомагає краще передати емоційне забарвлення слова.

Власні імена

Перекладач повинен встановити, до якого класу предметів (денотату) належить власна назва. Тому що інколи можуть виникати дуже неприємні моменти, коли читач через помилку перекладача не може зрозуміти про кого чи про що йдеться у реченні. Інколи бувають ситуації, особливо коли письменник видає не одну книгу, а декілька частин, що перекладач сам плутається у власних назвах. Так, наприклад, в одному з романів про Гаррі Поттера є кіт, ім'я якого було перекладено як Містер Тіблз, а з контексту було зрозуміло, що

перекладач мав на увазі людину, а не kota. А до того, у попередніх частинах роману, цей кіт взагалі залишається без імені. Таким чином читачу не зовсім зрозуміло, що то за чоловік такий, а перекладач, мабуть, просто забув, що мова йде про kota.

Під час перекладу імен та прізвищ також часто використовується метод транскрибування. Треба зазначити, що на практиці транскрипція та транслітерація часто збігаються за формою, крім того, бувають випадки, коли в одному слові використовують обидва методи. Як правило, поряд з методом транскрипції та транслітерації використовують метод морфограматичної модифікації.

Висновки до розділу 1

Існує декілька видів безеквівалентної лексики, а саме: безеквівалентність на рівні слова і безеквівалентність вище рівня слова. Ми розглянули стратегії, використовувані перекладачами, для досягнення головної мети перекладу, а саме здійснення адекватної комунікації.

При подальшому поглибленні в тему дипломної роботи ми зрозуміли, що перекладач, працюючи з безеквівалентною лексикою, має використовувати не тільки перекладацькі стратегії і йти за написаним шаблоном, але має також покладатися на власну інтуїцію та власний досвід. Не достатньо лише добре знати мову. Перекладач має бути, хоча б на базовому рівні, знайомий із культурами тих мов, з якими він працює під час перекладу, тому що безеквівалентна лексика часто пов'язана саме з побутом. В якості безеквівалентної лексики виступають слова, словосполучення і вирази, які використовуються в повсякденному житті. Такі безеквівалентні лексичні одиниці називаються реаліями. Також для здійснення якісного перекладу, перекладач має дуже добре знати тему, з якою він працює, враховувати стиль тексту та його призначення. Так, в останньому підрозділі ми бачимо, що автори перекладу творів з англійської мови стикаються з дуже непростими завданнями, під час перекладу безеквівалентної лексики. Особливо це стосується тих назв, імен власних та просто слів, які були вигадані самим автором художнього твору. У своїх творах автори мажуть думати, вигадувати і писати все, що їм заманеться. Тож безеквівалентної лексики є дуже багато, тому що кожен автор намагається створити свій унікальний світ, зі своїми назвами, іменами, а інколи навіть одиницями виміру. Все це робиться для того, щоб зацікавити читача, тож при перекладі перекладачі повинні якомога точніше передати не лише зміст деяких виразів, що не мають еквівалентів в українській мові, а й унікальність та лексичне забарвлення цих виразів. Від цього залежить, чи буде книга цікавою

для читача, який читає на мові перекладу, а це частіше його рідна мова, а не на мові оригіналу. Це є дуже важливим аспектом під час перекладу художньої літератури.

Тож в результаті написання дипломної роботи і поглибленого вивчення теми безеквівалентної лексики, ми зрозуміли, на що варто звертати увагу при перекладі, яким проблемам слід приділити підвищену увагу та які перекладацькі стратегії можна використовувати для того, щоб уникнути непорозумінь і плутанини.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАВАННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ А. КОНАН-ДОЙЛЯ

2.1 Аналіз лексичної складової побутових, географічних, суспільно-політичних реалій та реалій культури, освіти та релігії

Найбільше при перекладі реалій в повістях А.К. Дойля перекладачі використовують такий засіб перекладу як транскрипція. Це пов'язано з тим, що більшість реалій належать до географічної тематичної групи, а отже їх назви не можуть бути перекладені будь-яким іншим способом. Також транскрипція визначається як засіб перекладу, який використовується найчастіше при перекладі. Наступним засобом перекладу, який було виявлено при перекладі слів-реалій є калькування. Багато з цих реалій є географічними, а до цієї групи входять не тільки топоніми, але й різні природні явища, особливості флори та фауни. Такі слова мають прямі лексичні відповідники у багатьох мовах, в тому числі і в українській. Також, було знайдено багато назв побутових закладів, таких як музеїв, театрів, підприємств та банків, назви яких знаходять прямий еквівалент у мові-перекладу. Далі можна відзначити такий засіб перекладу, як описовий переклад. Описовий переклад є досить поширеним засобом при перекладі реалій. У досліджуваних повістях було знайдено велику кількість слів, які без роз'яснення автора не були б зрозумілими читачу. Насамперед це побутові та суспільно-політичні реалії. Трансформаційний переклад дуже рідко зустрічається під час перекладу реалій. Це пов'язано з тим, що такий засіб перекладу найчастіше використовується під час перекладу цілих речень, а не окремих слів-реалій.

В оповіданнях Артура Конан - Дойля побутові реалії займають близько третини від усіх реалій. Мова Артура Конан - Дойля є вичурною,

аристократичною та стриманою тому побутові реалії присутні у творах у досить великій кількості.

Головна характеристика цих реалій полягає в особливості культури автора творів. Артур Конан-Дойл є британським автором, тому належить до суспільства тодішньої Англії і має свою ментальність та світобачення, яке не схоже на світобачення людей інших національностей та інших письменників. Конан-Дойл вживає багато реалій, які притаманні саме англійському суспільству. Це такі побутові реалії, як: “slavey” – «служниця», “your Highness” – «Ваша високосте», “Maidservant” – «прислуга», “Froakcoat” – сурдут, “broughfm” – «карета». Використання таких реалій насамперед пов’язано із історичним і соціо-політичним аспектами життя. Суспільно-політичні реалії є дуже важливими мовними одиницями, адже вони передають сутність народу. За допомогою таких реалій можна зрозуміти світобачення певного суспільства. У розповідях Артура Конан - Дойля вони мають такий вигляд: “Assizes” – «Суд присяжних», “squire” – «сквайер», “Cavalier” – «Рояліст», “Earl” – «Граф». Суспільно-політичні реалії відразу дають зрозуміти час, за який відбуваються події, сутність держави, та багато інших складових, які надають пояснення ментальності народу.

Реалії, які входять до культури, освіти та релігії представлені у повістях Артура Конан - Дойля у дуже не великій кількості – це полягає у тому, що твори є детективного жанру, тому цей вид реалій не виступає там головним механізмом, який автор використовує для досягнення необхідного ефекту цього жанру. Можна зазначити, що згадані культурні реалії у повісті «Пригоди Шерлока Холмса» представлені здебільшого у назві газет та іншої літератури.

Досліджуючи реалії з різних аспектів, неможливо не звернути увагу на граматичну складову таких слів. Так існують реалії-одночлени, реалії-полічлени, реалії-фразеологізми. Найбільше у повістях досліджуваного нами автора використовуються реалії, які за структурним планом є полічленами. Їх близько 60 відсотків. Це пояснюється наявністю великої кількості назв,

політичних організацій, культурних та освітніх закладів, які зазвичай складаються із декількох слів. Реалії-одночлени займають третину, вони належать до побутової тематичної групи і деяких підгруп географічних реалій. Також, існують багато інших граматичних параметрів реалій, які відрізняються за фонетичними, лексичними та морфологічними особливостями. Наприклад можна виділити власні та історичні реалії. Власні реалії існують зараз, у сьогоденні і відображають не тільки минуле, а й теперішнє життя народу, наприклад: “funds” – «фунти», “dollars” – «долари», “London University” – «Лондонський університет», “Police” – «поліція», “Senator” – «сенатор» та багато інших. Історичні реалії є архаїзмами, які вже відійшли у минуле, але мають прямий вплив на теперішнє життя. Тобто показують причину певного світобачення народу, містять фонові знання культурної спадщини. У досліджуваних детективних повістях ці реалії мають такий вигляд: “Red King” – «король Яков», “Cavalier” – «рояліст», “brougham” – «какета».

Досліджуючи повісті й оповідання про великого детектива Шерлока Холмса, сера Артура Конан - Дойля, важко не помітити, що вони є своєрідною енциклопедією життя британського суспільства Вікторіанської епохи (кінець XIX - початок XX століття). Отже, в цих творах присутні слова-реалії, що відображають повсякденне життя вікторіанців. Серед використаних у розповідях про Шерлока Холмса реалій можна виділити групу лексичних одиниць, які, хоча і належать до чужої для нас культури, але в той же час знайомі більшості вітчизняних читачів. Це ті топоніми, титули, назви адміністративних поділів і т.д., які є частиною фонових знань реципієнтів. Їх відтворення в перекладі, як правило, не складає особливих труднощів для перекладача, так як вони мають сталі в мові перекладу еквіваленти, утворені часто шляхом транскрипції, транслітерації, повного або часткового калькування. Наприклад, герої творів А. Конан Дойля часто використовують поширений в ті часи в Англії однокінний пасажирський екіпаж, назва якого англійською мовою звучить як "cab" (скорочено від "cabriolet"):

“... so if you are ready, we shall call a cab and drive to Waterloo” [41].

Українські перекладачі Микола Дмитренко, Володимир Панченко, Інна Базилянська, використовують еквівалент «кеб», що у вітчизняній традиції є загально визнаним способом передачі. Вибір способу перекладу в цьому випадку цілком обґрунтований: транскрипція дозволяє зберегти лаконічність оповідання (як відмінну рису авторського ідиостилю), національний колорит реалії (її належність до англійської культури), предметне значення реалії (як частина фонових знань читача).

Ще одну групу культурно і історично-маркованих лексичних одиниць складають реалії, які носять досить локальний характер в просторово-темпоральному відношенні, і їх сприйняття може становити певні труднощі не тільки для українського реципієнта, але і для представника сучасної британської культури. Тут важливе значення має вибір засобів перекладу реалії.

В повісті “The Read-Headed League” («Спілка рудих») у всіх трьох перекладачів зустрічаємо вже знайоме слово «кеби» хоча в оригіналі читаємо:

“Two hansoms were standing at the door, and as I entered the passage I heard the sound of voices from above” [41].

Для передачі значення реалії "hansom" перекладачі використовують гіперонімічний переклад (генералізацію). Hansom (або hansom cab) - це дійсно один з різновидів кеба. Такий екіпаж відрізнявся високою швидкістю і маневреністю, а також вважався безпечним видом транспорту. Саме тому в оповіданні його використовували агент поліції і його знайомий - директор банку. Очевидно, автор, вибираючи даний засіб пересування для своїх героїв, хотів підкреслити, що для них важлива швидкість і безпека. До того ж цей кеб вказував на більш високий статус своїх пасажирів. Як і в попередньому випадку, обраний спосіб відтворення реалії є допустимим. Але перекладачам довелося пожертвувати певною частиною авторської інтенції на користь збереження національного забарвлення і референтного ядра слова-реалії. Варто зазначити, що така жертва виправдана лише тоді, коли втрачений компонент не

позначається на сюжеті твору в цілому, в разі детективного наративу - на перебігу розслідування злочину або розкриття таємниці.

В оповіданні "A Scandal in Bohemia" («Скандал в Богемії») А. Конан Дойл знайомить читача з ще одним різновидом транспорту Вікторіанської епохи:

“As he spoke the gleam of the side-lights of a carriage came round the curve of the avenue. It was a smart little landau which rattled up to the door of Briony Lodge” [41].

В перекладах вищезазначених перекладачів наведеного уривка лексема "carriage" передана словарними еквівалентами «екіпаж» (В. Панченко), «карета» (Н. Дмитренко), що цілком відповідає контексту. Що стосується реалії "landau", то Н. Дмитренко та В. Панченко транскрибували її і ввели в текст перекладу без додаткових засобів осмислення, які в даному випадку необхідні. Примітним тут є і те, що такий засіб пересування вважався розкішним «жіночим» екіпажем (саме тому в оповіданні їм користувалася жінка - Ірен Адлер), про що також варто було б згадати в виносці.

Перекладацька стратегія вищезгаданих перекладачів абсолютно необґрунтована, оскільки фонових знань звичайного читача в даному випадку може виявитися недостатньо для того, щоб правильно розшифрувати реалію, і тоді йому доведеться шукати її значення в словнику, відволікаючись від читання тексту.

В одному з епізодів оповідання А. Конан Дойля "The Adventure of the Speckled Band" («Строката стрічка») Шерлок Холмс, демонструючи свій знаменитий метод дедукції, говорить героїні, яка звернулася до нього за допомогою, наступне:

“The left arm of your jacket is spattered with mud in no less than seven places. The marks are perfectly fresh. There is no vehicle save a dog-cart which throws up mud in that way, and then only when you sit on the left-hand side of the driver” [41].

Реалія "dog-cart" позначає легкий двоколісний кінний екіпаж, а морфема "dog" в назві транспортного засобу вказує на те, що задні сидіння екіпажу

відкидалося, утворюючи ящик для транспортування собак . При відтворенні даної реалії в перекладі важливо врахувати не тільки історичний контекст, а й авторський задум. А. Конан Дойл явно натякає на погане фінансове становище і поганий душевний стан героїні. Хоча дівчина і отримала пристойну спадщину, але згідно заповіту матері фінансами до заміжжя своїх падчерок розпоряджався вітчим, який і вбив старшу сестру героїні, як тільки та зібралася заміж. Тому дівчина не могла дозволити собі більш комфортний, а отже і більш дорогий засіб пересування. Героїня також перебувала в тяжкому психологічному стані: раптова смерть сестри, а тепер і загрожуюча їй самій небезпека - все це хвилювало дівчину куди більш сильно, а ніж такі незначні деталі, як незручності поїздки або плями на одязі.

М. Дмитренко шляхом уподібнення (синонімічної заміни) перекладає англійську лексему, використовуючи рідко вживану українську реалію «бідарка». У виносці перекладач пояснює: «Бідарка - двоколісній однокінний візок на одну або дві особи »[13]. Тлумачний словник містить і іншу дефініцію лексеми «бідарка»: жіночий варіант українського «бідар», тобто «бідняк»[4]. Такий еквівалент, на мою думку, в даному контексті є неприпустимим. І хоча він зберігає інтенцію автора (Передає жалюгідний фінансовий стан, тобто бідність дівчини), а гіпертекстове пояснення дозволяє читачеві зрозуміти предметне значення реалії, тут спостерігається підміна історичного колорита: українська реалія виявляється недоречною в контексті вікторіанської Англії.

Перекладачі В. Панченко та І. Базилянська вдаються до гіперонімічного перейменування і перекладають "dog-cart" як «двоколка» в значенні «візок на двох колесах».

Такий спосіб перекладу більш доречний в даному випадку, оскільки конотація лексеми має на увазі убогість засобу пересування (візок - куди гірше, ніж екіпаж), а отже збережена авторська інтенція, читачеві також знайоме значення реалії. Але тут довелося пожертвувати культурно-історичним забарвленням лексичної одиниці, вона просто стирається в даному контексті, і

реципієнт не асоціює згаданий вид транспорту з Вікторіанської епохою. Втім, така жертва компенсується цілком виправданою передачею денотативного і контекстуального значень лексеми.

Звернемося до прикладів передачі реалій з інших сфер побутового життя британців Вікторіанської епохи. Так, описуючи одну з кімнат маєтку Сток-Морен, автор в особі оповідача - доктора Ватсона - каже:

"These articles, with two small wicker-work chairs, made up all the furniture in the room save for a square of Wilton carpet in the centre "[41].

Поняття "Wilton carpet" позначає різновид витканого вовняного килима, кольорова гамма якого може налічувати до (але не більше) п'яти кольорів. Назва цих килимів походить від назви англійського міста Уїлтон, де вони вироблялися. У даному контексті за допомогою реалії "Wilton carpet" автор розкриває характер доктора Ватсона, підкреслюючи його спостережливість, любов до деталей, а також обізнаність у багатьох сферах життя (він міг відрізнити саме цей різновид килима від будь-якого іншого). В образі доктора Ватсона читач знаходить гарного оповідача, так як він не приховує від очей читача ні найменшої деталі, що не менш важливо, коли йдеться про процес розкриття злочину.

М. Дмитренко та І. Базилянська в своїх перекладах вдалися до методу генералізації, використавши відповідно «килим», «килимок», відтворивши таким чином лише предметне значення реалії, втративши при цьому її асоціативний шлейф. В. Панченко використовував прийом калькування і перевів "Wilton carpet" як «вільтонській килимок». Подібна назва сприймається українським реципієнтом як чужорідна і не викликає необхідних асоціацій. Тут слід зазначити, що, хоча калькування і є одним з основних засобів перекладу реалій, часто калькована реалія потребує в подальшому розшифровки в гіпертексті для розкриття її значення читачеві. У художній літературі, зокрема в детективному наративі, гіпертекст використовуються не дуже часто, оскільки закони жанру вимагають від читача зосередженості на розвитку сюжету. Втім,

іноді, як і в випадку, без них не обійтися. Саме тому в примітках в кінці книги В. Панченко надає більш докладне пояснення значення слова-реалії.

Як бачимо, зберегти всі три компонента реалії (предметне значення, національний колорит, авторську інтенцію) в перекладі не вдається, отже, потрібно йти на певні жертви. І тут кожен перекладач сам визначає, що саме потрібно зберегти, а що можна опустити. Варто відзначити, що обов'язковою умовою тут, як і в будь-якому іншому випадку перекладу реалії, залишається відтворення референтного ядра лексеми, інакше буде спотворений сенс. З цим завданням впоралися всі перекладачі. В. Панченко спробував, крім основного значення реалії, відтворити забарвлення предмета побуту іншої культури, що, втім, швидше заплутує читача, відволікаючи його увагу на читання коментарів, ніж допомагає докопатися до істини і самостійно виявити злочинця. В результаті його переклад виявляється найменш вдалим.

Описовий переклад дуже доречний в тих випадках, коли національний маркер реалії не так важливий для сюжету детектива і його можна нівелювати. Цей спосіб перекладу часто допомагає створити зоровий образ культурно-маркованого знака, наблизивши його до початкового тексту. Так, типовий предмет верхнього одягу вікторіанців "ulster" в реченні:

"There were several people on the pavement at the time, but the greeting appeared to come from a slim youth in an ulster who had hurried by "[41].
 Передається Н. Дмитренко та В. Панченко як « довге пальто ». Прийом транскрипції краще використовувати в тих випадках, коли транскрибований еквівалент вже закріплено в мові перекладу шляхом частого використання і не потребує додаткової експлікації.

У художніх творах «англійський джентльмен» представлено або в прямій номінації, або в непрякій - через іронію. Хорошим прикладом звернення до образу джентльмена в прямій номінації може слугувати твір «Собака Баскервілів», де поведінка головних героїв - Шерлока Хомса і доктора Ватсона - є свого роду прототипом поведінки істинного англійського джентльмена.

Виходячи з аналізу твору можна зробити висновок, що повний образ джентльмена має три складові - зовнішність, манера поведінки і моральні цінності. наприклад:

A gentleman goes forth on a showery and miry day. He returns immaculate in the evening with the gloss still on his hat and his boots. He has been a fixture therefore all day [41].

За допомогою лексичної одиниці «with the gloss still on his hat and his boots» перекладеної, як «циліндр і черевики на ньому виблискують як і раніше» підкреслюється, що зовнішній вигляд джентльмена повинен завжди залишатися охайним, практично бездоганим, при цьому, одяг не повинен бути яскравим, найчастіше, спокійних класичних тонів:

«two black-clothed gentlemen sat in the little circle of light thrown by a shaded lamp» [41].

Ми бачимо, що джентльмени «black - clothed» - одягнені в чорне. У зв'язку з цим слід зазначити, що раніше саме чорний колір вважався в Англії найбільш елегантним класичним кольором. Охайність є невід'ємною рисою англійського джентльмена.

У повісті А. Конан Дойля «Етюд у ясно-червоних кольорах» (український переклад М. Дмитренка) можна простежити приклади варіативності спеціальної термінології, причому деякі з них реалізовувалися виключно на рівні перекладу за допомогою передачі змісту засобами іншої мови або на рівні перекладу в одномовній ситуації. Привертають увагу випадки, коли перекладач свідомо нехтує термінологічною одиницею цільової мови, що наслідує оригінальну, на користь питомої:

card had developed like a cataract [41].

наче більма, де-не-де виднілися оголошення [13].

Інтертекстуальна варіативність представлена в англійському тексті повісті А. Конан Дойля «Етюд у ясно-червоних кольорах» паралельним використанням номінацій enteric fever, typhoid fever і еліпсом розмовного

характеру typhoid. Український перекладач М. Дмитренко кожен раз вживає словосполучення «черевний тиф», нейтралізуючи варіативність оригіналу [13].

Інтратекстуальну термінологічну варіативність можна простежити шляхом зіставного аналізу двох перекладів одного й того самого тексту. У даному випадку буде зосереджено увагу на двох українських перекладах «Собаки Баскервілів» (офіційному – М. Дмитренка [13] та неофіційному, виконаному з російської версії М.Волжиної [46]). В текстах зустрічаються істотні розходження у відтворенні спеціальної термінології: вживання греко-латинських і питомих відповідників (dyspnoe – діспное [13] та ядуха [46]), архаїчних та темпорально-немаркованих терміноелементів (cardiac exhaustion – серцева недостатність [13] й упадок серцевої діяльності [46]), більш усталених та менш усталених контекстуальних відповідників оригінальної лексеми (long-standing organic disease – застаріла органічна хвороба серця [13] і застарілий органічний порок серця [46]), генералізація й конкретизація термінів у перекладі (maxillary curve – щелепний вигин [13] і будова щелепи [46]). Це свідчить про те, що перекладацькі рішення приймаються не імпульсивно, вони несуть відбиток усвідомленої стратегії, виробленої в результаті ретельного аналізу оригіналу та зважаючи на рівень підготовки та обсяг фонових знань читацької аудиторії.

У повісті «Долина жаху» А. Конан Дойль вживає ще один спеціальний ортопедичний термін “splay foot”. Прямим словниковим відповідником до “splay foot” виступає «плоскостопість». Проте “splay foot” (буквально «розпластані ступні») означає ще й те, що пацієнт при ходінні вивертає ноги назовні, на противагу клишоногості, яка характеризується завертанням ступні всередину. Таким чином, вживання терміну «плоскостопість» замість “splay foot” буде прикладом звуження значення в перекладі.

2.2 Граматичні і лексичні види реалій, як основні одиниці безеквівалентної лексики у творах А.К. Дойля

Одним з найскладніших завдань для перекладача є проблема перекладу реалій, які утворюють групу лексичних одиниць з національно-культурним компонентом і разом з прямим значенням несуть в собі національний колорит певного народу.

Р. Зорівчак в своїй монографії «Реалія и переклад» визначає реалії як моно- і полілексичні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-реципієнта. На думку болгарських перекладознавців С. Флоріна і С. Влахова, реалії - «це слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального і історичного розвитку) одного народу і чужі іншому, будучи носіями національного і / або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а відповідно, не піддаються перекладу на "загальних підставах", вимагаючи особливого підходу [12]. Болгарські дослідники також підкреслюють важливість колориту, який несе в собі та чи інша реалія, оскільки саме колорит робить з нейтральної лексичної одиниці реалію [7].

Сам термін «колорит» прийшов у літературу з мистецтвознавства, де він має цілком чітке визначення: «поєднання, співвідношення фарб, кольорів, що створює певну єдність картини, кольорової гравюри, фрески і т. п., колір, відтінок кольору, переважаючий колір чого-небудь.» [17]. У літературознавстві це поняття досить розмите. Так, О. Ахманова визначає колорит як особливу властивість літературного твору, мовної характеристики персонажа і т.д., що обумовлюється наявністю в них слів і виразів, запозичених з певного діалектного середовища або мови якої-небудь епохи, що відображають

специфічні риси якоїсь мови, реалії будь-якої країни, місцевості і таке інше [4].

Для більш повного розуміння терміна «реалія» необхідно усвідомити, які з перерахованих властивостей колориту застосовні до даного поняття. Оскільки реалії - це культурно і / або історично-марковані лексичні одиниці, справедливим в цьому відношенні є узагальнення С. Флоріна і С. Влахова: «Колорит - це та забарвленість слова, яку воно набуває, завдяки приналежності його референта - позначуваного ним об'єкта - до даного народу, до певної країни або місцевості, конкретної історичної епохи, завдяки тому, що він, цей референт, характерний для культури, побуту, традиції, - одним словом, особливостей дійсності в даній країні або даному регіоні, в дану історичну епоху, на відміну від інших країн, народів, епох [44].

Саме необхідністю передати поряд з семантикою реалії її конотацію (тобто її колорит), а також відсутністю в мові перекладу еквівалента через відсутність у носіїв цієї мови позначуваного референта і ускладнюється процес відтворення реалій в перекладі [44]. І все ж реалія – частина тексту, що перекладається, а отже, її передача в тексті оригіналу є одним з умов його адекватності. Таким чином, йдеться не про те, можливо чи ні перекласти реалію, а про те, як її перекласти. Перекладачеві в цьому випадку необхідно бути вкрай обережним, з тим щоб уникнути підміни колориту вихідного тексту в перекладі і не концентрувати увагу реципієнта (читача) на незрозумілих для нього деталях. Але якщо ці деталі (хоча і незрозумілі) все ж важливі для сприйняття реципієнтом тексту перекладу і без них оригінал втрачає певну частину змісту, - їх потрібно перекладати. Виникає складне питання, як це зробити, щоб донести значення реалії до читача перекладу.

Слід зазначити, що в залежності від типу тексту насиченість його реаліями може бути різною. Якщо спробувати порівняти детективні твори з історичними романами, пригодницькою літературою або фольклором, то на тлі цих жанрів детектив буде здаватися дуже бідним на реалії, але, з огляду на те,

що реалії мають історичне та національне забарвлення, відтворення їх в тексті перекладу детективних творів є одним із важливих завдань перекладача [7]. Культурна відмінність, ментальність, історія, структурна невідповідність мови, призводять до труднощів при перекладі будь-якої літератури, але найбільше складносітей і проблем викликає художня література. Порівняно і з класифікаціями реалій питання перекладу є набагато складнішим і нажаль не вирішеним. Такі вчені як Л.С. Бархударов, В.С. Виноградов, В. Н. Комісаров та багато інших намагалися з'ясувати і винайти найкращий шлях перекладу реалій. Але вони дійшли висновку, що не існує прямих відповідників для передачі культурного колориту реалій. Розглянувши усі наявні трансформації, які пропонують науковці для кращого перекладу, було вирішено, що усі вони так чи інакше надають декілька найбільш дієвих перекладацьких трансформації. А саме це транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, наближений і трансформаційний. Ці трансформації є найпоширенішими, які перекладачі використовують при передачі реалій.

Проаналізувавши класифікації реалій багатьох вчених, які розглядали це питання, було вирішено, що найбільш доцільною та ґрунтовною для дослідження є класифікація, яка включає в себе чотири тематичні групи: побутові реалії, географічні реалії, суспільно-політичні реалії, реалії культури, освіти та релігії.

2.3 Реалії як засіб вираження етнічної та культурної приналежності головного героя у повістях А.К. Дойля

Досліджуючи британські реалії у творах Артура Конан - Дойля “Записки про Шерлока Холмса”, стане можливим проаналізувати та прослідкувати, яким чином автор розкриває читачам характер, манери, побут і навіть саму суть головних героїв і як йому в цьому допомагають реалії. З огляду на те, що

Шерлок Холмс є історичним детективом, соціальна приналежність героїв виражена досить яскраво у порівнянні з сучасними творами. Вважається, що існують два фактори, які допомагають визначити соціальне становище – це лексика і вимова. Оскільки не можливо дослідити на книзі вимову, тому що не можемо почути, як розмовляють герої, то залишається лексика, яка допомагає краще зрозуміти походження та статус героя, з огляду на те, яку характеристику дає автор описуючи його.

Мовленнєвий етикет є одним із основних факторів, який відразу допомагає оцінити інтелігентність людини і зрозуміти, до якого прошарку суспільства вона належить. Вміння ввічливо та коректно виражати свої думки, слова подяки, звертання, відмову або іншу форму мовленнєвої поведінки, прямо залежить від вихованості, а отже вказує на освіченість людини. У випадку із Шерлоком Холмсом, дотримано всіх правил мовленнєвого етикету, незалежно від того, з ким Шерлок спілкувався: із королем або лордом, чи з бідним селянином, він завжди був уважним та використовував ввічливі форми звертання, які вказують на його гарні манери, що є ще однією ознакою його приналежності до вищого класу суспільства. “Pray step into the cab” [49] – «Прошу вас, сідайте в кеб» [14, 257], “Pray compose yourself, sir,” [49] – «Заспокойтеся, будь ласка, сер» [14, 306], “Then, good-night, your Majesty, and I trust that we shall soon have some good news for you” [49]. – «Тоді до побачення, ваша величносте. Сподіваюсь, ми незабаром матимемо для вас добрі новини» [14, 166], “I thank your Majesty. I have the honour to wish you a very good-morning” [49]. – «Дякую, ваша величносте. Маю честь побажати вам усього найкращого» [14, 175]. З поданих прикладів можна побачити наскільки часто Шерлок Холмс дотримується усіх прийнятих норм і правил мовленнєвого етикету при звертанні до будь-кого. Також, у перелічених вище цитатах містяться певні звороти та слова-реалії, притаманні лише англійській культурі. Одним із таких слів, наприклад, є слово “pray”, яке при звертанні означає велику повагу і ввічливість щодо іншої людини, “Sir”, “your Majesty”, “your

highness” – є шанобливе звертання до людей в Англії, які мають певний титул. Відомий детектив часто був оточений такими особами як королі, лорди та герцоги, і користувався великою повагою, що ще раз підкреслює його приналежність до вищих класів суспільства.

Автор не дуже часто звертає увагу на зовнішній вигляд героя, але у творах присутній такий одяг як “froakcoat”, “waistcoat”, “top hat”, що створює прототип справжнього англійського аристократа. Оскільки повість «Пригоди Шерлока Холмса» є детективом, то автор не має наміру наголошувати на описі страв або прийому їжі. Зазвичай було коротко зазначено, про те, що герої мають сніданок або вечерю не вдаючись у подробиці. Але все ж у творах вдалося знайти одну з фраз Шерлока, яка надає читачеві враження про нього, як про заможного чоловіка: “Very glad to see you. I dine at seven. There is a woodcock, I believe” [49]. – «Буду радий вас бачити. Я обідаю о сьомій. Здається, на обід буде вальдшнеп.» [14, 261]. По-перше, вальдшнеп вважається царським птахом, якого могли дозволити собі тільки багаті особи і по-друге, Шерлок зазначив, що обід буде о сьомій вечора, а за визначенням Ненсі Мітфорд, вечерю англійців з вищого світу прийнято називати “dinner”. Іншими реаліями, які б виражали соціокультурну приналежність героя стали географічні реалії. Вони також мають велику роль, тому що можуть розповісти дуже багато, як про головного героя, так і про його клієнтів та оточення. Наприклад адреса “Baker Street” у Лондоні де мешкає Шерлок Холмс – це вулиця, на якій проживали лише заможні люди, таким чином автор настановлює читача на думку і дає зрозуміти, що герой не належить до бідної частини населення. Переходячи до суспільно-політичних реалій, також можна зазначити, що їх у тексті досить багато, адже це є детективна повість, що містить велику кількість реалій законодавчої влади або судової системи. Зв’язок із Шерлоком Холмсом таких реалій як “Scotland Yard”, “Shipley’s Yard”, “police court”, “assizes”, пояснюється не тільки його професією, але і показує професіоналізм, високу компетентність і повагу, якою Шерлок Холмс

користувався у представників цих правоохоронних органів. Адже відомо, що згадані установи є найвідомішими та найкращими у всій Англії, що ще раз вказує на високий соціальний статус героя. Культурні реалії можуть розповісти багато про персонажа повісті, оскільки саме вони вказують на те, яку освіту має і як вихована людина, до якого прошарку суспільства вона належить. У повісті «Пригоди Шерлока Холмса», більшою мірою зустрічаються реалії, які належать до такої культурної сфери життя як засоби масової інформації: “Globe”, “Star”, “Pall Mall”, “St. James’s”, “Evening News”, “Standard”, “Echo”, “the Times”. Також, часто фігурують назви наукових книг, які полюбляв читати герой, наприклад: “Encyclopaedia Britannica” – «Британська енциклопедія», “Bradshaw” – «Довідник Бредшоу», “Out of Doors”, by observer, J. G. Wood” – «На суходолі й на морі» спостерігач природи Дж. Дж. Вуда». Ці реалії англійської літератури показують Шерлока Холмса як розуму, вчену особистість. Герой повісті є висококультурною особою, це проявляється не тільки в його захопленні літературою, а й музикою. “Royal Opera House” – «Королівський оперний театр», “Albert Hall” – «Альберт Холл», є закладами, які любив відвідувати Шерлок Холмс.

Висновки до розділу 2

Аналіз реалій та засобів їх перекладу у детективних повістях Артура Конан - Дойля “Записки про Шерлока Холмса” показав, що переважну більшість займають географічні та побутові реалії в усіх творах збірки. Побутові реалії у повісті «Пригоди Шерлока Холмса» А.К. Дойля займають близько третини від усіх реалій. Це пояснюється широкою розповсюдженістю побутових реалій у художніх творах. Також в результаті аналізу нам вдалося з’ясувати, що у багатьох творах, присутні географічні реалії у великій кількості. Насамперед це визначається тим, що повісті належать до детективного жанру, адже як відомо автори таких оповідань використовують багато географічних реалій, що обумовлено професією головних героїв. Найменше реалій у досліджуваних повістях припадають на освітні та релігійні. Це також є результатом того, що повісті є детективами.

З огляду на поділ реалій за структурним планом, найбільше використано реалій-полічленів, близько половини, а реалій-одночленів виявлено трохи менше, приблизно третина. Така велика кількість реалій-полічленів пояснюється присутністю у повістях суспільно-політичних реалій, тобто назв організацій, законодавчих установ, освітніх і культурних закладів, топонімів, гідронімів та інших складових географічної групи реалій.

Аналіз використаних засобів перекладу показав, що найчастіше перекладачі під час своєї роботи використовують транскрипцію та калькування. При перекладі детективних повістей ці засоби перекладу є найбільш дієвими, адже одну з найбільших груп становлять географічні реалії, які вимагають саме такого перекладу. Найменше було виявлено трансформаційного перекладу. Це спричинено тим, що у більшості випадків досліджувалися окремі мовні одиниці, а не цілі речення, де такий засіб перекладу широко застосований.

Дослідивши приналежність героїв повісті «Пригоди Шерлока Холмса» А.К. Дойля з боку соціокультурного аспекту, виявлено, що реалії, які найбільше

відображають соціокультурну приналежність – це побутові, культурні та суспільно-політичні. Вони допомогли виявити, що Шерлок Холмс постає представником вищого класу суспільства і є висококультурною людиною, яка з повагою ставиться до абсолютно всіх людей і користується дуже великою повагою з їх боку.

Проаналізувавши усі засоби перекладу та види безеквівалентної лексики, яка була використана для дослідження, було виявлено, що кожен з перекладачів, які працювали над перекладом повістей Артура Конан – Дойля, бачить шляхи передачі безеквівалентної лексики по своєму. Кожен з них використовує різні засоби, щоб дійти своєї мети та зробити якісний, зрозумілий переклад.

ВИСНОВКИ

протягом багатьох століть основним призначенням перекладу було взаємодія людей різних етносів. Особливо сильно зросла потреба в перекладачах в період глобалізації. В цей період виникає така наука як перекладознавство, або теорія перекладу. Було виявлено, що усі дослідники по-різному розглядають поняття переклад. Одні розуміють його як процес, інші як результат. Тому, наслідуємо Л.К. Латишева, який вважає, що переклад це вид мовного посередництва, мета якого наблизити якомога ближче двомовну мовну комунікацію до одномовної. Однією з головних проблем перекладознавства вважається питання спроможності перекласти текст. Тут також немає однозначної думки. Одні вважають, що перекласти повноцінно і правильно неможливо, інші вважають, що можна лише частково передати текст перекладу, треті ж дотримуються думки, що переклад можливий в повній мірі.

Проаналізувавши наукові точки зору на проблему перекладу безеквівалентної лексики, можна визначити, що особливу складність при перекладі викликає саме безеквівалентна лексика. Для поняття «безеквівалентна лексика» існує величезна кількість визначень. Було виявлено, що думки авторів сходяться на тому, що це лексичні одиниці вихідної мови, яких не має в словниковому складі еквівалентів мови перекладу. Аналіз різних праць, що стосуються даного питання, привів до висновку, що до безеквівалентної лексики належать фразеологізми, авторські вислови, неологізми, випадкові лакуни, імена власні, вигуки, скорочення, звуконаслідування, терміни, реалії. Абсолютно всі автори стверджують, що було б неправильно розуміти безеквівалентність як неможливість перекладу даної лексики. Звідси логічно випливає те, що концепція «повної перекладності» заслуговує на своє існування. В теорії та практиці перекладу існує ряд прийомів для перекладу безеквівалентної лексики.

Опираючись на теоретичну базу дослідження та вивчаючи праці

перекладачів, які робили переклад повістей Артура Конан – Дойля, вдалося визначити, що у творах використано такі типи безеквівалентної лексики як: побутові реалії, географічні реалії, суспільно-політичні реалії, реалії культури, освіти та релігії. За кількістю, найбільш поширеними є географічні та суспільно-політичні реалії. У своїх творах автор також використовує й інші види безеквівалентної лексики, та їх використання є не значним. Не зважаючи на усю різноманітність видів безеквівалентної лексики, яку було виявлено під час дослідження, перекладачі впевнено впоралися зі своїм завданням.

Особлива складність при перекладі безеквівалентної лексики виникає під час перекладу художніх творів. В детективних оповіданнях А. Конан Дойля реалії виконують особливо важливу роль. Вони відображають культурні та історичні особливості соціуму Вікторіанської епохи, набуваючи при цьому знакового характеру, вони надають розповіді яскравий національний колорит, надають певну інформацію, за допомогою якої можна більше дізнатися про історію та повсякденному житті народу, культури, до якої належить вихідний текст.

Основними шляхами передавання безеквівалентної лексики транскрипція, калькування, гіперонімічний переклад (генералізація), уподібнення (синонімічна заміна), описовий переклад, створення гіпертексту. Гіпертекст (коментарі, примітки, виноски), хоча і є корисним для читача перекладу, виявляється найменш вдалим прийомом відтворення реалії в художній прозі, оскільки суперечить канонам художнього перекладу. Проте, в окремих випадках його використання неминуче. В процесі відтворення реалій в текстах перекладів детективних оповідань про Шерлока Холмса А. Конан - Дойля виникали специфічні труднощі, які вимагали застосування особливих, в кожному конкретному випадку перекладацьких прийомів.

Загалом, при перекладі реалій було здебільшого використано не одну трансформацію а декілька, особливо якщо це словосполучення. Адже дуже важко передати максимально наближене значення, яке б відзеркалювало

культурну насиченість слова і справляло такий же ефект на читача мови перекладу як і на носія цієї мови, тому реалії потребують декілька способів перекладу одночасно. Детектив як жанр є не дуже насиченим на реалії, і тому в ньому прослідковується закономірність використання таких груп реалій як географічні, суспільно-політичні та побутові, які потребують подібних трансформацій при перекладі. Для виявлення безеквівалентної лексики потрібно, по-перше, володіти об'єктивними теоретичними знаннями про те, що таке безеквівалентна лексика, по-друге, знати творчість автора, по-третє, враховувати культурно-історичні, соціальні, економічні особливості країни, з мови якої виконується переклад. І, нарешті, не менш важливим компонентом є вміння інтерпретувати аналізований текст, зокрема, художній. Це знання дасть зрозуміти яку трансформацію краще застосувати при перекладі безеквівалентної лексики у художній літературі.

Проведена робота дає підстави стверджувати, що у всіх перекладах в цілому правильно передається компонент культурно-маркованого знака, що позначає поняття, а образна і ціннісна складові відтворюють, з різним ступенем відповідності, задумом автора. Вибір способу відтворення реалії дозволяє говорити про різні перекладацькі стратегії. Так, гіперонімічний переклад (генералізація), уподібнення (синонімічна заміна), описовий переклад сприяють максимальному полегшенню розуміння тексту для цільової аудиторії. Використовуючи перераховані прийоми, перекладачі відмовляються від повного відтворення того типу реалій, які можуть викликати труднощі у українського читача. У той же час транскрипція, калькування, створення гіпертексту дозволяють зберегти, наскільки це можливо, національний і / або історичний колорит тексту, відтворюючи в максимальному ступені всі представлені в ньому типи реалій. Таким чином, на практиці доведено, що, незважаючи на значні розбіжності в мовах і культурах, адекватно передати інформацію, закодовану в реаліях, все ж видається можливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С.Ахманова. - М. : Сов. энциклопедия, 1966. – 199 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – Москва: Международные отношения, 1975. – 240 с.
3. Бурдейна О. Р. Лінгвальні параметри ключового концепту британської лінгвокультури insularity/острівність / О. Р.. Бурдейна. // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. – 2017. – 24–27 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
5. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Институт русского языка им. А.С. Пушкина, 1999. -84с.
6. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова– Москва: Рус. яз., 1980. – 320 с.
7. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / Под ред. Вл.Россельса / С. Власов, С. Флорин. – М., 1980. – 352с.
8. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури / А. Волошина // Наукові записки. – Випуск XXVI. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – С.56 – 64.
9. Вулис, А.З. В мире приключений. Поэтика жанра [Текст]. – М. : Сов. писатель, 1986. – 279 с.
10. Герцовська Н. О. Реалія як лінгвістичне явище / Н. О. Герцовська // Сучасні дослідження з іноземної філології. - 2014. - Вип. 12.

11. Данилюк Н. О. Лексика з національно-культурним змістом на початковому етапі вивчення української мови іноземцями / Н. О. Данилюк. – 2012. - Вип. 9. 186–193 с.
12. Дойл А.К. Записки про Шерлока Холмса / пер. І.Л. Базилянської. Харків : ВД «Школа», 2010.
13. Дойль А.К. Оповідання про Шерлока Холмса / пер. з англ. М.А. Дмитренка. К. : Веселка, 1990.
14. Дойль А.К. Пригоди Шерлока Холмса / пер. з англ. В. Панченка. К. : Веселка, Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. Т. 1.
15. Дученко, Л.В. Жанрово-лінгвістичні особливості темпорально-оповідальної структури художнього тексту (на матеріалі англomовної детективної прози 20 сторіччя) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Одеса, 2004. – 19 с.
16. Дяченко Л.М. Функціонально-семантична характеристика безеквівалентної та фонової лексики сучасної української літературної мови: Автореф.дис. ... канд. філол. наук / Л.М. Дяченко. – К., 1997. – 18с.
17. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів, 1989. – 215с.
18. Іванов Ю., О.Логвиненко, М.Дмитренко, В.Мусієнко, М.Рябова, М.Тупайло, Т.Тихонова (переклад з англійської) // Питання теорії художнього перекладу — К., 1983.
19. Ільчишин Н. М. Культурологічний підхід до вивчення іноземної мови / Н. М. Ільчишин // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2007. – № 586 : Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – С. 20–24.
20. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых. - М., 1999.- 136 с.
21. Комиссаров В. Н. Слово о переводе. М., 1973. - 216 с.

22. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение \ Учебное пособие. М., - «ЭТС» МОСКВА • 2002В, 2001. - 424 с.
23. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – Москва: Высш. шк., 1990. – 253 с.
24. Корунець Ілько Вакулович. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підруч. / О.І. Терех (ред.). — Вінниця : Нова Книга, 2000. — 448с.
25. Космеда Т.А. Денотат, конотація й аксіосемантика у проекції на лексико-семантичні відповідники російської та української мов / Т.А. Космеда // Мовознавство. – 1997. – № 4 – 5. – С.58 – 63.
26. Кочерган М.П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації / М.П. Кочерган // Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999р./ [відп. ред. М.П.Кочерган]. – К., 1999. – С. 42 – 45.
27. Кочерган М.П. Загальне мовознавство [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти] / М.П. Кочерган. – К., 1999. – С.171 – 172.
28. Левицкий Р. О. О принципе функциональной адекватности перевода / Р. О. Левицкий. – София, 1984. – 345 с.
29. Лещенко, Г.В. Поетика детективної оповіді в творчості Дешіла Хеммета: Дис....канд. філол. наук. / Г.В. Лещенко. – Дніпропетровськ, 2003.– 172 с.
30. Мунэн Ж. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА. Перевод как языковой контакт. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике/ Ж. Мунен. - М., 1978. - С. 36-41.
31. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика/ Я.И. Рецкер. - М. :Междунар. отношения, 1974.- 216 с.
32. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми / О.О. Селіванова. - Підручник. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.

33. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К. М. Сухенко. – К. : Вид. Київ. Нац. Універ. Ім. Тараса Шевченка., 1972. – 45 с.
34. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре / Г. Д. Томахин. // ИЯШ. – 1997. – С. 45-55.
35. Тупиця О. Ю. Композиційна роль безеквівалентної лексики в поетичному тексті / О. Ю. Тупиця. // "Філологічні науки". – 2004. – С. 42-43.
36. Хан, О.Г. Детектив як тип тексту: перекладознавчий аспект (на матеріалі британського й американського детективів та їх перекладів): дис. ... канд. філол. наук. – Херсон, 2011. – 228 с.
37. Хан О.Г. Особливості перекладу реалій у контексті детективної оповіді / О.Г. Хан // Південний архів. Збірник наукових праць. Філологічні науки. Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. Вип. XLVI. - С. 106.
38. Чала, Ю.П. Відтворення культурно-маркованих знаків Вікторіанської доби в українських перекладах [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство». – Дніпропетровськ, 2003. – 16 с.
39. Чередниченко О. І. Теорія і практика перекладу / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2005. – 370 с.
40. Baker M. In Other Words. A Coursebook on translation / M. Baker. London-new York: Routledge, 1992.
41. Doyle A.C. The Penguin Complete Sherlock Holmes. / A.C. Doyle Harmondsworth : Penguin Books, 1982.
42. Knittlova, Dagmar (2000) 'On the Degree of Translators'. - PHILOSOPHICA73, 2005 – 140
43. Levý Jiří. The Art of Translation (Benjamins Translation Library) John Benjamins, 2011 – 322
44. Вільна електронна енциклопедія [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <https://uk.wikipedia.org/>
45. Безеквівалентна лексика та прийоми її перекладу українською мовою [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

- https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0b65625b2ac78b5c43a88421316d36_0.html.
46. Дойль А. Собака Баскервілів. - [Е-ресурс] Doyle, Artur Conan. Sobaka Baskerviliv [The Hound of the Baskervilles]. / Режим доступу до ресурсу: http://sergij.ucoz.net/load/khudozhni_tvori/a_konan_dojl_quot_sobaka_baskervilej_quot/3-1-0-8
47. Мова і культура [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://litmisto.org.ua/?p=15180>.
48. Серебрякова Ю. С. Реалії як засіб створення національного колориту в художньому тексті [Електронний ресурс] / Ю. С. Серебрякова – Режим доступу до ресурсу: <https://mydocx.ru/11-94336.html>.
49. Conan Doyle A. The Complete Sherlock Holmes [Електронний ресурс] / Conan Doyle Arthur – Режим доступу до ресурсу: <https://sherlock-holm.es/stories/pdf/a4/1-sided/cano.pdf>.
50. Hansom cab [Electronic resource]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/Hansom_cab

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 50 с., 50 джерел.

Об'єктом дослідження є безеквівалентна лексика.

Метою дослідження є вивчення проблематики передачі безеквівалентної лексики при перекладі на іншу мову. Виявлення, порівняння та проведення аналізу англійської та української одиниць безеквівалентної лексики для встановлення закономірностей їх перекладу.

Завдання: описати особливості передавання безеквівалентної лексики в українських перекладах творів А. Конан-Дойла.

Методи дослідження: метод аналізу, порівняння, описовий метод, метод компонентного аналізу.

У теоретичній частині досліджуються теоретичні аспекти перекладу безеквівалентної лексики у творах британських авторів, безеквівалентна лексика. її види і все, що з нею пов'язано, переклад безеквівалентної лексики, безеквівалентна лексика у творах британських авторів.

У практичній частині розглядаються твори Артура Конан Дойля, їх переклади на українську мову, засоби перекладу безеквівалентної лексики.

Теоретична новизна роботи полягає в дослідженні засобів передавання безеквівалентної лексики на українську мову, визначенні проблеми безеквівалентної лексики, дослідженні різних шляхів вирішення проблеми, обґрунтуванні необхідності правильного та адекватного перекладу безеквівалентної лексики у художніх творах.

Актуальність дослідження пов'язана зі значущістю проблеми співвідношення мови та культури з одного боку, та невгамовною цікавістю теоретиків перекладу до проблеми передачі безеквівалентної лексики на інші мови, та численними помилками, які допускають при її передачі.

Ключові слова: БЕЗЕКВІВАЛЕНТНА ЛЕКСИКА, РЕАЛІЯ,

ТРАНСКРИПЦІЯ, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ, КАЛЬКУВАННЯ, ОПИСОВИЙ,
НАБЛИЖЕНИЙ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД, ХУДОЖНІ ТВОРИ.

Summary

Qualification work: 50 p., 22 sources.

The object of the study is non-equivalent vocabulary.

The subject of the research is to study the problems of the render of non-equivalent lexis when translated into another language. Identification, comparison and analysis of English and Ukrainian units of non-equivalent vocabulary to establish patterns of their translation.

The purpose: to describe the features of the transfer of non-equivalent vocabulary in Ukrainian translations of works by A. Conan-Doyle.

Methods of the research: analysis method, comparisons, descriptive method, component analysis method.

The theoretical section presents the theoretical aspects of the translation of non-equivalent vocabulary in the works of British authors, non-equivalent vocabulary are investigated. its types and everything connected with it, the translation of non-equivalent vocabulary, is non-equivalent in the works of British authors.

The practical section deals with the works of Arthur Conan Doyle, their translations into Ukrainian, means of translation in non-equivalent vocabulary.

The theoretical novelty of the work consists in the study of means of transmitting non-equivalent vocabulary to the Ukrainian language, identifying the problem of non-equivalent vocabulary, exploring various ways to solve the problem, justifying the need for correct and adequate pereklazu non-equivalent vocabulary in artistic works.

The relevance of the research is related to the significance of the problem of the relationship between language and culture on the one hand, and the irrepressible interest of translation theorists to the problem of transferring non-equivalent vocabulary to other languages, and numerous errors that are made during its transmission.

Keywords: NON-EQUIVALENT VOCABULARY, REALIA,
TRANSCRIPTION, TRANSLITERATION, TRACING, DESCRIPTIVE,
APPROXIMATIONS AND TRANSFORMATIONAL TRANSLATION,
LITERARY WORKS.